

RUSYA’DA DEĞİŞMEYEN DEVLET İDEALİ

UNCHANGING STATE IDEAL IN RUSSIA

B. Mehmet BOZASLAN*, Eray ACAR**

Geliş Tarihi: 18.02.2022
(Received)

Kabul Tarihi: 20.12.2022
(Accepted)

ÖZ: Genel olarak Rus tarihi incelendiğinde, devletin önceliği ile ilgili güçlü bir eğilimin varlığına rastlanmakta ve devletin kutsiyetine dair belirgin bir politik tavırdan bahsedebilmek mümkün hale gelmektedir. Knezlikten Çarlık Dönemi’ne, Sovyetler Birliği’nden günümüze değin, bu eğilimin ve tavrın korunduğu ve sürdürülmeye çalışıldığı görülmektedir. Vladimir Putin Dönemi’ne baktığımızda ise devletin önemine ilişkin bu anlayışa “Rusya Ruslarındır” politik duruşunun da uyumlaştırılarak eklendiği gerçekliğiyle karşılaşılmaktadır. 2000’li yılların başında başlayan iktidarında Putin, bu eklemeyi farklı boyutları da göz önünde bulundurarak yapmaya ve kendi devlet anlayışını inşa etmeye çalışmıştır. Birçok açıdan Rusya Federasyonu’nda yeni bir dönemi başlatan Putin, devleti koruyan ve devletin güvenliğini birincil öncelik olarak ele aldığı siyaset tarzıyla sıradan bir siyasetçi olmanın oldukça ötesine geçmiştir. Zira çeyrek asra yakın bir süredir iktidarda bulunan Putin, kendisi gibi düşünen bir avuç elite birlikte yine devleti kutsallaştıran birtakım ideal ve ilkeler belirlemiş, bu ideal ve ilkeleri benimsemeyen herkes için Rusya Federasyonu’nda yaşamayı âdeta zorlaştırmıştır. Tarihsel geçmişine paralel bir biçimde Putin de “Büyük Devlet” olma idealini devlet politikası haline getiren bir devlet adamı olmaya çalışmıştır. İktidarı devraldığı 2000 yılından sonra hızlı bir ekonomik toparlanma içerisine giren Rusya’da, toplumsal ölçekte sorunlar kısmen de olsa ertelenmiştir. Ekonomik iyileşmenin yarattığı görece refah ortamında ertelenen sorunlar, daha kökleşmiş ve büyümüş bir halde yeniden ortaya çıkmıştır. Demokrasi, özgürlük ve insan haklarıyla ilgili ortaya çıkmaya başlayan ihlaller ve hukuka aykırı uygulamalar, toplumun önemli bir bölümü tarafından eleştirilir olmuştur. Bu çalışmada da Rusya’nın tarihsel sürecinde “devlet” olgusunun nasıl yer bulduğu, nasıl algılandığı ve devlete dair geliştirilen kutsal bakışın kökeninin neler olduğu sorusu üzerinde hareket edilmektedir. Ardından çalışmanın asıl konusunu Rusya Federasyonu’nda “devlet”in anlamı, önemi ve karşısında talileşebileceklerin neler olduğu ilgili argümanlar literatür eşliğinde incelenmekte ve kuramsal çerçeve de bu sorular eşliğinde oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Devlet, Egemen demokrasi, Rusya Federasyonu.

ABSTRACT: When the Russian history is examined in general, there is a strong tendency about the priority of the state and it becomes possible to talk about a clear political attitude

* Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, e-mail: mehmet.bozaslan@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5789-9876

** Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, e-mail: eray.acar@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5375-7555

about the sanctity of the state. It is seen that this tendency and attitude has been preserved and tried to be maintained from the Knez to the Tsarist Period, from the Soviet Union to the present. When we look at the Vladimir Putin Era, we encounter the reality that the political stance of “Russia belongs to the Russians” was added to this understanding of the importance of the state by harmonizing it. In his power that started in the early 2000s, Putin tried to make this addition by considering different dimensions and to build his own understanding of the state. Putin, who started a new era in the Russian Federation in many respects, went far beyond being an ordinary politician with his style of politics that protects the state and considers the security of the state as a top priority. Because, Putin, who has been in power for nearly a quarter of a century, has determined some ideals and principles that sanctify the state, together with a handful of elites who think like him, making it almost difficult for anyone who does not adopt these ideals and principles to live in the Russian Federation. In line with his historical background, Putin also tried to be a statesman who made the ideal of being a “Great State” a state policy. In Russia, which entered into a rapid economic recovery after 2000, when it took over the power, social-scale problems were postponed, albeit partially. Problems that were postponed in the relatively prosperous environment created by the economic recovery have re-emerged in a more ingrained and enlarged state. Violations and illegal practices that have started to emerge regarding democracy, freedom and human rights have been criticized by a significant part of the society. In this study, the question of how the “state” phenomenon took place in the historical process of Russia, how it was perceived and what the origin of the sacred view developed about the state is. Then, the main subject of the study is the meaning and importance of the “state” in the Russian Federation, and the arguments related to what can be sidelined against it are examined in the light of the literature and the theoretical framework is tried to be formed in the context of these questions.

Key words: State, Sovereign democracy, Russian Federation.

EXTENDED ABSTRACT

When the political history of Russia is examined, it is the perception that the state should be strong and the political culture shaped by this perception. When the occupations, invasions, revolutions, disintegration and reorganization practices in the historical process are examined, the dominant character of the emphasis on the power of the state is encountered. The examples where this dominant character can best be analyzed are the period of the Union of Soviet Socialist Republics and the Russian Federation, which was established after the dissolution of the union. There is an understanding that the policies to be determined in order to strengthen the state and protect this power can take precedence over everything else. The expansion of the sovereignty area of the state, the continuation of its stable existence in the future and the increase of welfare in the country are determined as the basic principles that shape the political area. It is seen that this understanding has continued to become much more rigid in the Putin Era, and the aim of protecting the state by sanctifying it comes to the fore.

Putin continues his efforts to add strength to the power of the state in almost every field and reveals quite clearly that any opposition or criticism towards this effort will not be accepted. It creates a legal and constitutional basis for its authoritarian policies by eliminating possible opposition or criticism from the very beginning, that is, before they develop. The legitimacy problem, on the other hand, is tried to be overcome on the basis of regional and

global dynamics, and it is emphasized that moving away from the strong state understanding will create irreparable results. The concept of sovereign democracy actually arose from the need to create a discursive framework compatible with all of Putin's pursuits, efforts and goals. In the understanding of sovereign democracy, which is placed against the liberal democracy model of the West and stated to be formed on the basis of Russia's internal conditions, democracy is handled in a perspective that is quite far from its known theoretical definitions. It is stated resolutely and persistently that the state should be strong, and it is emphasized that the true meaning of democracy is directly related to the power of the state. By emphasizing internal conditions and characteristic features, the importance of sovereign democracy for Russia is explained. In this sense, it is mentioned that the dominant democracy should be placed in a separate place from the democracy models ideally presented by the West. Therefore, in a way, it is also concluded that it is not correct to compare the dominant democracy with the democracy models that are claimed to have been created by the West. Indeed, there is no clarity about the place, meaning and importance of principles such as equality, freedom, justice and tolerance in the understanding of sovereign democracy. It is faced with the reality that it is almost avoided to say anything about these basic principles. The presence of opposition and non-governmental organizations in Russia is also at a level that can be said to be limited. In this limited area, it is very difficult for the opposition and non-governmental organizations to freely express their criticisms, and even possible steps in this direction seem to be blocked. This state of ignorance and obstruction is among the factors that undermine democratic development in itself.

Because all kinds of movements, attitudes and political stances that position themselves against the political power in any way are considered to have the potential to have negative consequences on the power of the state. For this reason, the opposition and criticisms of the political power are allowed to act within the determined limits, and if the limit is exceeded, new legal regulations are made. Limiting and almost ignoring the opposition causes negative consequences in the social sphere, especially in the democratic development. The strict understanding of the state's strength as a necessity creates absolute and uncompromising definitions. Through these definitions, especially citizens are oppressed and restricted. Gathering everything in one hand by increasing centralization, almost not allowing local determinations and not trusting individual preferences by destroying local authority are the main characteristics of the policies of the Putin period.

Putin acts from the understanding that the state is essential in his power, which started roughly since 2000, and he creates his policies by centered on this understanding. The security and well-being of the state is considered to be strong enough to create prosperity and stability in all other fields, and it is argued that this is a necessity. Objections, objections or criticisms against this obligation are stopped or the emergence of possible opposition is prevented. Putin regularly identifies threats to the state and continues to become authoritarian day by day. Global dynamics is tried to be shown as the main reason for this authoritarianism and the optimistic consensus of the people is sought on this issue. The political field is shaped within the framework of the state's search for sovereignty and power, and an argument is made that the true meaning of democracy will be reached here.

1. GİRİŞ

Rusya Federasyonu'nda devlet, federasyonun kökenlerinin dayandığı 13. yüzyılda karşımıza çıkan Moskova Knezliği'nden günümüze dek hep güçlü olmuştur. Moskova Knezliği, Çarlık Rusyası, Sovyet Rusya ve günümüze kadar ulaşan süreçte, neredeyse değişmeyen tek şey devletin önceliği ve kutsallığı olmuş, tarihinin her döneminde askeri, sivil veya ekonomik elitlerin belirlediği ideal ve ilkeler topluma benimsetilmeye çalışılmış, bu ideal ve ilkelere karşı duruş sergileyenler ise çeşitli şekillerde yaftalanarak pasifize edilmişlerdir. Otokratik yönetim anlayışı ve bu anlayışın sonuçlarıyla şekillenen kurumsal yapı, toplumsal aktörlerin bu pasifize edilme durumunu kolaylaştırmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Dönemi'nde de bu pasifize etme anlayışı, muhalif seslerin susturulması, rejim kaygıları, devletin mutlak güvenliği ve Batı'ya yönelik radikal savunmacı yöntemlere başvurulması şeklinde sıralanabilecek bir siyasi pratik ortaya çıkmıştır. Birliğin 1991'de dağılması, bu siyasi pratik üzerinde göreceli bir değişim yaratsa da yüzyıllar öncesine kadar kökleri götürülebilecek siyasi geleneği çok da yerinden edememiştir. Konuşmaya başlanan konular farklılaşmışsa da aranan "yeni"nin ne olduğu söz konusu bu gelenekle olan bağ kopmadan ele alınmaya çalışılmıştır. Gerçekten de Sovyet Birliği'nin dağılmasının ardından binlerce yıllık Rus tarihinin ve bu tarihin getirmiş olduğu kültürel birikimin ışığında yeni bir tartışma ortamı çıkmış, kurulacak olan yeni Rus devletinin şeklinin ve yeni ideal ile ilkelerinin ne olacağı özellikle 1991 ile 1993 arası dönemde uzunca bir süre tartışılmıştır. Bu tartışma sürecinde Rusya Federasyonu âdeta farklı kutuplara bölünmüş ve her bir kutup kendi ideal, ilke ve önerilerinin geleceğin inşası adına benimsenmesi gereken yol olarak deklare etmiştir. Günümüz Rusyası'nda ulusal birliğin sağlanması güçlü bir hükümetin varlığıyla ilişkilendirilmiş olup sınırsız bir demokrasi anlayışının devlet yapısına zarar vereceği (Bugajski, 2010: 9) bu dönemdeki tüm gruplarca sıklıkla vurgulanmıştır. Nihayetinde, 12 Aralık 1993'te gerçekleştirilen referandumla kabul edilen anayasa üzerinde uzlaşılmış, Sovyetlerin ardından yaşanan yönetim boşluğu, kaos ortamı, ekonomik bozukluklar, kaybedilen ülke prestiji vb. gibi pek çok soruna bu anayasanın çözüm üretmesi beklenmiştir. Anayasa tarihinden de aldığı ilhamla yine devleti öncelemiş, halkın mutluluk ve refahından ziyade devleti ve ona ait kurumları yüceltmeyi tercih etmiştir.

Yeni anayasa ile birlikte günümüzdeki devlet şekline evrilen Rusya'nın ilk devlet başkanı Boris Nikolayeviç Yeltsin olmuştur. Ancak Yeltsin, özellikle ekonomik ve siyasi elitlerin beklediği başarıyı gösterememiş ve ülkedeki ekonomik temelli sorunların ortadan kaldırılması adına etkin bir politika üretememiştir. Kendisinden beklenen çözümlerin sunulamaması ve problemlerin varlığını sürdürüyor olması, Yeltsin'i istifaya götürmüştür. Yeltsin'in bu istifası ile anayasa gereği o dönem başbakanlık görevinde bulunan Vladimir Putin, geçici olarak devlet başkanlığı koltuğuna oturmuş ve Mayıs 2000'de yapılan seçimleri kazanarak

günümüze dek süren iktidarına ilk adımı atmıştır. Birleşik Rusya Partisi'nin lideri olarak girdiği 2000 yılındaki ilk seçimde aldığı %53 civarındaki oyla Rusya Federasyonu Devlet Başkanı olmayı başaran Putin, 2004'te yapılan seçimlerde rekor sayılabilecek %72 civarında bir oy oranı ile ikinci kez devlet başkanı seçilmeyi başarmıştır. Anayasa gereği 2008'de koltuğunu yine kendisinin belirlediği bir isim olan Dmitriy Medvedev'e bırakan Putin, 4 Mart 2012'de koltuğu yeniden devralmış ve iktidarını günümüze kadar sürdürmeyi başarmıştır. Putin'in, Yeltsin'in istifasının ardından başlayan iktidarı büyük bir seçmen desteği ile oluşmuş ve Putin de aslında bu desteğin farkında olarak politikalarına yön vermeye çalışmıştır. Rusya Federasyonu'nun karşı karşıya olduğu sorunları görerek ve küresel gelişmeleri de bu nispette değerlendirmeye çalışarak hareket eden Putin, devletin egemenlik ve güvenlik politikalarına yönelik yeni yaklaşım tarzları oluşturmuştur. Ulusal güvenlik belgeleri de özellikle bu yaklaşım tarzına uygun bir şekilde hazırlanmış, Batı ile ilişkiler ve dolayısıyla ekonomiye dair öncelikler de bu doğrultuda belirlenmiştir. Batı ile ilişkilerin boyutu, dünya ile kurulacak ekonomik ve siyasal ilişkilerin boyutu ve niteliği, tehlike, tehdit ve güvenlik alanının tüm detayları düşünülerek makul seviyelere taşınmıştır. Ülke içi siyasetin ana noktası, Putin iktidarının ilk dönemi için ekonomik sorunlara odaklanması ekseninde gerçekleşmiş görünse de devlet ve devlete yönelik tehditler algısında deneyimlenenin aksine büyük bir değişim yaşanmamıştır. 2004'te ilk defa kullandığı *egemen demokrasi* kavramı da aslında tüm bu güvenlik, tehdit, ekonomik ve devlet ile ilgili her şeyin bütün olarak kabul edilmesi neticesinde ortaya çıkmıştır (Bozaslan, 2020).

Batı'nın ideal olarak sunarak dayattığı liberal demokrasi modelinden ziyade Rusya'nın özgün koşullarından, dinamiklerden ve demokrasi arayışından üretildiği ileri sürülen *egemen demokrasi*, Putin tarafından geliştirilmeye çalışılmıştır. *Egemen demokrasi* ile ulaşılması amaçlanan demokrasi ve özgürlük anlayışı oldukça belirsiz olmakla birlikte *egemen demokrasi* anlayışının geliştirilerek toplum nezdinde benimsenmesi açısından büyük çaba gösterilmiştir. Kuramsal alt yapının oluşturulması adına da oldukça özenli davranılmış; ancak söylemsel çerçeve, devletin gücü ve egemenliği vurgusunun gölgesine yerleştirilmiştir. Bu çalışmada da Rusya'da devletin anlamı üzerinden hareket edilmekte, güvenlik ve tehdit algılamaları üzerinde durulmakta ve Putin döneminde devlet, güvenlik ve tehdit sarmalında üretilen politikaların sonuçları siyasal ve toplumsal açıdan değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Amaca uygun olarak da öncelikle literatürde öne çıkan kaynaklardan yararlanılarak "büyük devlet" ve "güçlü devlet" nosyonlarının Rusya için önemi incelenmekte, *egemen demokrasi* kavramının bu nosyonlarla nasıl üretildiğine değinilmektedir.

2. “BÜYÜK DEVLET”-“GÜÇLÜ DEVLET”: RUSYA’DA DEVLET

Rusya’nın siyasal tarihi, genel olarak oldukça eski çağlara kadar götürülmekte ve siyasal alanı oluşturan dinamikler de bu tarihle birlikte incelenmeye çalışılmaktadır. Gerçekten de Rusya’nın siyasal tarihini inceleyen bir araştırmacı, birçok farklı unsurla karşılaşmakta ve çoğunlukla da karakteristik özellikleri keşfederek ilerlemek zorunda kalmaktadır. Siyasal kültürel öğeler, dönemsel koşullar üzerinde belirleyici olarak öne çıktığı gibi siyasi liderlerin kişisel özelliklerinin de olay ve olgular üzerinde doğrudan etkili olduğu görülmektedir. Devlet ve toplum ilişkisi de benzer şekilde tarihsel sürecin değişkenlik gösteren dinamizminden koparılmadan şekillenmekte ve devletin önceliklerinin her zaman ilk sırada olduğu bir anlayışın hakimiyetine rastlanmaktadır. Carrere (2003: 55-56), bugün var olan Rus siyasal kültürünün oluşumunu 13. Yüzyıldaki Moğol işgaline kadar götürmekte ve bu işgal döneminde devletin önceliğinin vergi toplamak olduğunu ileri sürmektedir. Vergi toplama önceliğinin de devletin kuvvet kullanmasına neden olduğuna değinen Carrere (2003: 55-56), devlet ve toplum ilişkisinin de bu nedenden ötürü bu sınırlı çerçevede kaldığından, insan ihtiyaçlarından uzaklaşıldığından, düzenin güvenliğini ve zenginliği sağlamanın yollarına odaklanıldığından ve bu yapılanmanın da Moğol işgalinden sonra Rus devleti tarafından benimsendiğinden, Rus yöneticiler tarafından da içselleştirildiğinden bahsetmektedir. Gerçekten de bu benimseme ve içselleştirme süreci, siyasal kültürel özellikler üzerinde güçlü etkiler oluşturmakta, geleneksel stratejiler içerisine dahil olmakta ve miras haline dönüşebilmektedir. Siyasal deneyimler, gelecekteki pratiğe yansımakta; zaman zaman denenmiş ve başarılı olmuş yönleri öne çıkarılarak meşruiyet arayışı öne çıkmaktadır. Rusya’nın siyasal kültürünü, ideallerini ve ilkelerini de tarihinden koparabilmek neredeyse mümkün değildir; tam aksine genel olarak değinildiği üzere, devletin kutsiyeti ve aşkınlığı konusunda geçmişle doğrudan bağlantı kurarak analizler yapmak gerekmektedir. Zira günümüzde de iç ve dış siyaseti tüm boyutlarıyla şekillendirdiği görülen devletin güçlü ve büyük olması gerektiği yönündeki ideolojik yapılanmanın, bir devamlılığın işaretlerine sahip olduğu sıklıkla dile getirilen tezler arasında yer almaktadır.

Rusya’da her dönem, devletin güçlü olması gerektiği yönünde bir anlayışın var olduğu, pek çok siyasal tarihçinin üzerinde uzlaştığı konuların başında gelmektedir. Bu anlayışın da beraberinde bazı sonuçlar yarattığı ileri sürülmekte ve genellikle de bu sonuçların, halkı olumsuz etkilediğinden bahsedilmektedir. Halkın, bu güç arayışında istismar edildiği, sömürüldüğü ve baskılandığı belirtilmektedir. Mehmet Arslan (2011: 132-133), Rusya’nın yüzyıllardır “büyük devlet” hayalinin peşinden koştuğunu ve bu hayale ulaşmak adına yine yüzlerce yıldır aslında kendi halkına karşı bir savaş yürüttüğünü öne sürmektedir. Halkın âdeta yok sayılması ve

varlığının araçsallaştırılması, Rusya'nın bu "büyük devlet" idealinde sıradanlaştırılmıştır. Elit tabakanın belirginleşmesi ve her geçen gün etkinliğini arttırması süreci de neredeyse eş zamanlı ilerlemiştir. Neredeyse her şeyin elit tabakanın eline bırakılması, halkın her geçen gün kendi içine kapanmasına ve arada oluşan uçurumun derinleşmesine neden olmuştur¹ (Arslan, 2011: 132-133). Başka bir ifadeyle, devletin gücü ve kutsallığı arayışı, halkın gözden çıkarılmasına ve karşı duruşun ortaya çıktığı durumlarda da baskının artmasına neden olmuştur. SSCB, söz konusu bu baskının ve eşitlik görüntüsünde sunulan katı hiyerarşinin en katı yaşandığı dönem olmuştur. Komünist ideolojinin egemenliğindeki SSCB'de toplumsal, bireysel ve gündelik yaşam kontrol altına alınmıştır. Büyük bir denetim ve baskı ağı kurulmuş; yine aslında halka karşı bir savaş yürütülmüştür. Devletin çıkarları ve gücü uğruna her şeyin yapılabileceği anlayışının, gelenek haline geleceğinin işaretleri verilmiştir. Hiçbir zaman sonunun gelmeyeceği düşünülen ve o denli güçlü gösterilen SSCB, beklenmedik bir sonla 1991'de dağılmıştır. Hiçbir tarihçi bu sonu tahmin edememiş ve hatta Rusların çoğunluğu dahi 1980'lerde, komünist rejimin 300 yıl süren Romanov rejimi kadar sürebileceğini düşünmüştür (Riasanovsky ve Steinberg, 2016: 646). Oysa ki halk, çok büyük sıkıntılar içerisindeydi ve onlar için devletin gücünün ne anlama geldiğini anlayabilmek mümkün değildi.

SSCB'nin 1991'de dağılması ve komünist rejimin çöküşü, hayallerin hüsrana uğraması anlamına da gelmiştir. Rus siyasi tarihi açısından bu çöküş, çok büyük bir yıkımı imgelemiştir. Geniş çaplı bir yeniden inşa düzeni başlamış; siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunlar oldukça radikal boyutlara ulaşmıştır. Ortaya çıkan karmaşa, zaman zaman çözüm yöntemlerinin dahi doğru okunamamasına neden olmuş ve ideolojik önyargılar, bu sürece kaotik unsurlar eklemiştir. Bu süreçten nasıl çıkılabileceğine dair sayısız görüş öne sürülmüş ve aslında çok temelde, Batı'ya bakılıp bakılmayacağı sorunu ile karşılaşmıştır. Örneğin dağılmanın gerçekleşmesinin ardından bazı liberal isimler demokratikleşme çabası içerisine girmişler ve Batı'ya bakılarak birtakım düzenlemeler yapılmasının olumlu sonuçlar yaratacağını ileri sürmüşlerdir (Tsgankov, 2003: 56-57). Haziran 1991'de başkanlığa seçilen Yeltsin kendisini, tam da bu karmaşanın ve ne yapılması gerektiği konusunda yaşanan çatışmanın tam merkezinde bulmuştur. Siyasi ve ekonomik reformlar yapma yoluna gitmiş ve amaçlarına ulaşabilmek için parlamentodan olağanüstü yetkiler almıştır. Yeltsin, Komünist Parti'nin tek el yönetimi ve

¹ Elit tabaka ve halk arasındaki kopukluk, mevcut durumda bu denli radikal boyutlarda yaşanmasa da tarihsel süreç içerisinde Rus toplumsal yapısı üzerinde belirgin etkileri görülen bir sorun olarak varlığını sürdürmüştür.

ekonominin devlet tarafından kontrol edilmesi politikasının işe yaramadığını görmüş ve pazar ekonomisi, demokrasi ve dolayısıyla basın ve ifade özgürlüğünün sağlanmasının önemini anlamıştır (Riasanovsky ve Steinberg, 2016: 674). 1990'lı yıllarda başlatılan hızlı özelleştirme süreci, 1993 krizi, Çeçenistan'a askeri müdahale, 1996 seçim sonuçlarının tartışmaya açılması şeklinde sıralanabilecek olayların baş aktörü olan Yeltsin, 1991'de başlayan yeni dönemin sorunlarını aşmanın yollarını aramıştır aslında. Ancak olaylara müdahale tarzı ve olguları yorumlayış biçimi, bugüne kadar karşılaşılanlardan çok da farklı olmamıştır. 1993'te reform önerilerine itiraz eden parlamentoyu asker kullanarak dağıtmaya çalıştığı gibi parlamento binasını bombalamıştır. Siyasi aktörler, yönetim biçimleri ve olaylar farklı gibi görünse de aslında refleksleri birbirine benzetebilmek hatta paralellik kurabilmek olasılık dahilindedir. Bugün Rusya Federasyonu siyasi tepkileri açısından değerlendirildiğinde, tarih boyunca oluşan birikime çok uzak durmamaktadır. Mustafa Kibaroglu'na göre (2001: 6), "Rusya Federasyonu, resmi varisi olduğu Sovyetler Birliği'nin birçok yönden adeta bir miktar küçültülmüş kopyası gibidir. Rusya Federasyonu, Federasyonu oluşturan yirmi kadar özerk cumhuriyet ve çoklu etnik yapı, çok geniş ve her bakımdan zor bir coğrafyada birlikte yaşamak durumundadır." Gerçekten de bu yönüyle değerlendirildiğinde dengeleri gözetmeyi gerektiren ve sürekli tehditlerin var olduğu, göz ardı edilmemesi gereken bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu noktadaki temel problem, teşhis edilen ya da gerçeğe dönüşen tehditlere bilfiil ve mutlak surette odaklanarak şekillendirilen siyasi alanda başka büyük sorunların ortaya çıkıp çıkmayacağıdır. Demokrasi ve insan haklarından verilen tavizler, adil olmayan ve yasaya aykırı uygulamalar, özgürlüklerin ertelenmesi ya da gözden çıkarılması şeklinde sıralanabilecek bir dizi bireysel ve toplumsal sorunlar, her geçen gün katlanarak büyümektedir. Coğrafyanın ve toplumsal yapısal unsurların karmaşık ya da zorluğu, politik tavır alışlarda tabii ki de belirleyici olmaktadır; ancak genel olarak 2004'ten sonra ivme kazandırılan yeni düzenlemelerin ve uygulamaların yönünün evrimi, toplumun önemli bir bölümü için endişe kaynağı olarak görülmektedir.

3. PUTİN İKTİDARI: OTORİTERLEŞME ve GÜÇ ARAYIŞI

20. yüzyılın sonuna doğru gelirken Yeltsin iktidarı da sallanmaya başlamıştır. Nitekim 1999'da Yeltsin, kendisine ve aile üyelerinden bazılarını yöneltilen yolsuzluk iddiaları ve kendisinden beklenen ekonomik ilerlemenin sağlanamaması nedeniyle istifa etmiştir. Yeltsin'in yerine anayasa gereği Putin yönetime gelmiştir. Putin, ekonomik kalkınmaya odaklanarak hem liberal bir ekonomik politika hem de hukukun üstünlüğü söylemini kullanarak güçlü devlet kurma amacına odaklanmış ve bu nedenle de öncelikle oligarklar ve bölgesel liderlerle mücadele etmiş, onları baskı altına alarak mal varlıklarına el koymuştur (İsayeva ve Günlü, 2019: 85). Yeltsin dönemi politikaları neticesinde ortaya çıkan yerel ve bölgesel güç odaklarının ortadan kaldırılması, devletin tek güç olması açısından zorunluluk

ekseninde değerlendirilmiştir. Putin yönetimindeki Rusya, merkezi otoriteyi güçlendirecek kararlar alarak bölgesel kontrolü sağlamaya çalışmıştır. Sertlikten yana politikaları ile ilk andan itibaren Putin, iç ve dış siyaseti şekillendirmeye başlamıştır. 2000'lerin başından itibaren uluslararası ilişkiler, dış politika, Batılı devletlerle nasıl bir ilişki kurulacağı ile ilgili de politikalarını belirleyen Putin, küresel aktörlerin de farkında olarak ilerlemiştir. Çok kutuplu bir sistem, Rusya'nın da bu kutuplardan birini oluşturması ve Rusya'nın bu temsilinin diğer uluslararası aktörler tarafından tanınması talebi, Rusya'nın dış politika ve güvenlik öncelikleri arasında yer almıştır (Özdal, 2021: 7). Putin, halka 1990'lardaki kaostan sonra özlenen istikrarı getirecek gibi görünüyordu ve kısa vadede başarısı, Çeçenistan'da süren savaşı sonlandırmak ve medya tekeli ele geçirmek şeklinde sıralanabilecek iki temel etkene bağlıydı (İsayeva ve Günlü, 2019: 85).

Putin'in önünde duran sorunları ortadan kaldırmanın yolunu biliyordu. Bu yol da ne pahasına olursa olsun devleti tek hakim kılmaktan ve devlet otoritesini tam anlamıyla tesis etmekten geçmekteydi. Gerçekten de Putin, 1990'ların başından beri devam eden karmaşadan çıkış yolu olarak görülmekteydi; ancak Putin'in yöntemi, her geçen gün otoriterleşmek olarak kendini göstermekteydi. Emek Yıldırım'a göre (2018: 104), "Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle, "güçlü devlet" nosyonu adı altında devletin otoriterleşmesinin artması süreci başlamıştır. Adeta Rus devletinin ve hatta Rus toplumunun vücuda gelmiş hali gibi bir Leviathan profili oluşturulan Putin'in iktidara gelmesi ile Rusya'da hem ekonominin hem de siyasalın dönüşümü garanti altına alınmıştır." Yıldırım'a göre (2018: 105), "neo-otoriterizm, neo-patrimonyalizm ve hatta post-kolonyal yayılcılık ile harmanlanmış yeni bir tür düzenleyici devlet modeli hayata geçirilmeye başlanmıştır." Yapılan yeni düzenlemeler, devletin gücünün yeniden inşası zemininde açıklanmış ve tabii ki bu süreç, demokrasiden her geçen gün uzaklaşma sonucunu da beraberinde getirmeye başlamıştır. Siyasal alanın devletin gücü özdeşliğinde oluşturulmaya çalışılması ve bunun da Putin ve Putin'in siyasi elitleriyle gerçekleştirilmesi süreci, 2000'lerde başlamış ve 2004'ten itibaren ivme kazanmıştır. Yetkinin bu şekilde devlet başkanı ve dolayısıyla bu siyasi elitler elinde toplanması, devlete oligarşik bir kimlik kazandırdığı gibi otoriterlik eğilimlerini de güçlendirmiştir (Ağır, 2015: 39). Otoriterleşme, Putin'in politikalarına güçlenerek yansımaya başlamış ve devletin gücünün birincil öncelik olarak kabul edildiği bu durumda, bu politikaların toplumsal açıdan kabul edilebilirliğinin tartışılmasına dahi çoğu zaman müsaade edilmemiştir. Devlet ve "karşısındakiler" algısı, Putin siyasal alanı şekillendiren politikalarına yön verdiği gibi toplumsal muhalefetin de yer yer geri çekilmesine neden olmuştur.

2004'e gelindiğinde ise Putin ve Rusya Federasyonu'nun demokrasi modeli olarak sunulan *egemen demokrasi* kavramsallaştırmasıyla karşılaşılmıştır. 2004'te

kazandığı seçimin hemen akabinde Rusya Federasyonu Duması'nda yapmış olduğu konuşmada, *egemen demokrasi* kavramını ilk kez kullanmış ve kendi kabinesinde de zaman zaman görev almış olan aynı zamanda başdanışmanlığını yapan Vladislav Surkov'a bu kavramın altını doldurması talimatını vermiştir. Putin'in, Rusya Federasyonu için belirlediği ideal ve ilkelerin bir bütünü olduğu düşünülen egemen demokrasi kavramı, farklı bir strateji ile hareket ettiği iddialarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur. *Egemen demokrasi* kavramı, Putin'i ve Putin'in siyaset tarzını ve devlet yönetme pratiğini anlayabilmek açısından önemli bilgiler içeriyorsa da son aşamada, egemenlik ve güvenlik odaklı bir perspektiften uzaklaşmadığı görülmüştür. *Egemen demokrasi*, Rusya Federasyonu'nda devletin ve ona ait kurumların kutsallaştırıldığı, merkezi otoritenin oldukça güçlü kılındığı, halktan kutsallaştırılan devletin tüm beklentilerinin karşılanmasının istendiği, günümüz yönetim anlayışının en önemli ilkelerinden olan yönetişimin hiçe sayıldığı, egemenlik ve bağımsızlık vurgusunun yoğun bir biçimde yapıldığı, ötekine güvenin asgari seviyede tutulduğu ve son olarak içinde demokrasi geçmesine rağmen modern demokrasilerle paralellik göstermeyen Rusya'ya özgü bir arayış olarak karşımıza çıkmaktadır (Bozaslan, 2020).

Rusya'ya özgü bir arayış vurgusu oldukça önemlidir ve devlet yönetim geleneği açısından da bu vurgunun ısrarlı ve kararlı bir dille kullanıldığını söyleyebilmek mümkündür. Zira yukarıda tarihsel sürece değinildiğinde, daimi ve özgün tehditlerin devletin varlığına yöneldiği ve herhangi bir boşluk görüldüğünde de bu boşluğun tehdit sahipleri tarafından mutlaka değerlendirilmek isteneceği yönünde güçlü bir algı ile karşılaşılmaktadır. Bu algının zaman zaman oldukça radikal bir karakter kazandığı görülmekte ve özellikle küresel gelişmelerin, bu radikalizme neden olduğu ileri sürülmektedir. Dış politika anlayışı ve jeostratejisi de sınırların azami güvenliği ve potansiyel tehlikelerin büyümeden yok edilmesi ekseninde gelişmektedir. Putin ile birlikte yeni jeostrateji, daha pragmatik ve somut etkiye odaklanmakta ve eski Sovyet coğrafyasını stratejik savunma çizgisi içerisinde tutarak ilerlemekte; bu savunma çizgisinde var olan istikrarsızlıkları yok etmeye çalışmakta ve eski Sovyet coğrafyası üzerinde küresel ve bölgesel güçlerin etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır (Necefoğlu, 2017: 11). Jale Akhundova (2015: 100), Rusya'nın SSCB varisi olarak dünya siyasetinde belirleyici olma hedefine değinmekte ve çok kutuplu dünyada güç merkezlerinden biri olmayı amaçladığından bahsetmektedir. Bu nedenle de SSCB'nin dağılışımdan itibaren strateji geliştirdiğini belirten Akhundova (2015: 100), 1990'lı yılların başında Batı yönünde bir söylem görülmekteyken; 1990'lı yılların sonuna gelindiğinde ise "daha özgüvenli" ve "iddialı" bir tutumun öne çıktığını ve "yeni adil bir dünya" arayışıyla şekillenen politikalar ortaya koyduğunu ileri sürmüştür. Rusya'nın SSCB'nin varisi olarak politikalar belirlediği ve bu varisliğin zaman zaman belirginleştiği durumlarla karşılaşılmaktaysa da Batı ile ilişkilerinde eşitlikçi bir ilişki kurmaya çalıştığını

söyleyebilmek pek mümkün görünmemektedir. Üstünlük iddiaları ve güç odaklılık, daha en başından eşitlik amacının doğruluğunu ortadan kaldırmaktadır. Putin'e göre, devlet ve ordunun güçlü olması sosyal ve ekonomik iyileştirmelere anlam katmaktadır; Putin, güçlü devlet ve halkın geleceği arasında doğrudan bir ilişki kurmaktadır ancak yeni bir söylemden ziyade Rus devlet anlayışının tarihsel süreç içerisinde değişmeyen yönünü vurgulamaktadır (Onay, 2015: 27). Putin'in değişmeyen bu devlet geleneğini öne sürmesi ve politikalarını da bu geleneğe uygun düşecek şekilde belirlemesi sıra dışı değilse de kurduğu demokrasi ilişkiselliği, doğası gereği çatışma içerisinde olan kavramların yan yana getirilmesinden başka bir anlam ifade etmekten oldukça uzaktır. Zira demokrasi, halk iradesini ve tercihlerini esas alan bir yönetim biçimini anlatmakta ve öncelikli koşul olarak da bu iradenin tam merkezde yer alması aranmaktadır. Ancak bütün Rus tarihinde de sabit olduğu üzere, Putin için de devlet, "ulusun eğiticisi ve vasisi" olmak zorundadır (Jouanny, 2017: 66). Dolayısıyla devletin bu tür çok büyük rol ve görevlerle donatıldığı ve kutsallaştığı siyasal geleneklerde, kavramların adeta yeniden düzenlenmesi yoluyla ulaşılan çıkarsamalar pratikte etkili olamamaktadır.

4. MUHALEFET, SİYASET ve DEVLET

Rusya'da devlet, her zaman güçlü olması ve bu gücün korunması adına her şeyin yapılması gerektiği bakışı ile değerlendirilmektedir. Tarih boyunca farklı kavramsallaştırmalar yapılmış ve siyasi aktörler, bu gücü koruyabilmek ya da oluşturabilmek adına zaman zaman değişiklik gösteren meşruiyet arayışlarına başvurmuşlardır. Meşru gerekçelerini de genellikle devletin varlığına yönelmiş tehditler üzerinden açıklamaya çalışmışlar ve halkın da böylesi bir neden karşısında koşulsuz bir itaat sergilemelerini beklemişlerdir. Bu durum bazen zor kullanma, baskılama ve kısıtlamaya dayalı politikaların ortaya çıkmasının da nedeni olmuş ve içten gelecek muhtemel muhalif hareketlerin durdurulması sağlanmıştır. Dolayısıyla aslında siyasal alanda izlenebilecek muhalif kadroların oluşumu da demokratik gelişmenin sağlanması adına beklenen düzeyde gerçekleşmemiştir. Demokrasi, insan hak ve özgürlükleri de bu nispette çelimsiz kalmış ve hukuk devleti ilkesi, neredeyse hemen her uygulamada devre dışı kalmıştır. Dış ülkelerle ilişkilerde de bu hukuk dışılığın ve antidemokratik politikaların olumsuz sonuçlarıyla karşılaşmıştır. İlişkiler, büyük ölçüde zafiyete uğramış ve uluslararası arenada da bir reddiye belirginlik kazanmıştır. Dönem dönem kopma noktasına gelen diğer ülkelerle olan ilişkiler, iç siyasette çeşitli argümanlar yoluyla bertaraf edilmeye çalışılmışsa da gelinen aşamada bu yolun, çok da başarılı olmadığı ortaya çıkmıştır.

Bütün bu gelişmeler yaşanırken ülkedeki değişim ve dönüşümden en fazla etkilenen kurumlar siyaset ve muhalefet olmuştur. Bilindiği üzere, modern demokrasilerde iktidar kadar muhalefet de önemlidir. Bir ülkede muhalefetten bahsedebilmek için gerekli olan asgari şartların yaşanan değişim ve dönüşüm sonrası

Rusya’da olduğunu söylemek oldukça güçtür. Zira farklı görüşlerin kendini ifade etme olanağının oldukça düşük olduğu Putin Rusyası’nda, düşünce özgürlüğü ve benzeri modern demokratik ilkelerden bahsetmek çok güçtür. Oluşturmak istediği idealin karşısındaki en büyük engel olarak gördüğü muhalefeti pasifleştirme arayışları içerisinde olan Putin, iktidara geldiği günden itibaren pek çok anti-demokratik düzenlemeye gitmiştir. Seçim barajının yükseltilmesinden seçimlere bağımsız olarak girmek isteyenlerin önlerine türlü engellerin çıkartılmasına kadar çok geniş bir alanda düzenlemelere giden Putin, bu şekilde sadece Rusya’yı değil; aynı zamanda ülkedeki siyaseti ve muhalefeti de kendince değiştirip dönüştürmüştür. Parlamento’ya kanun teklifi veren muhalefet partisi milletvekillerinin hiçbir teklifinin kabul görmemesi, yine bu vekillere ait tekliflerin gerek parlamentoda gerekse kamuoyunda yeterli düzeyde tartışılmasının engellenmesi, siyasi parti kurma hakkının olabildiğince engellenmesi, muhalefetin karar alma süreçlerine dahil edilmemesi gibi pek çok olumsuzluğun yaşandığı Rusya’da siyaset yapmak adeta Putin’in partisine mensup kişilerin hakkı olarak görülmemekte, muhalefetin önü sürekli bir biçimde devlet eliyle kısıtlanmaktadır.

Modern demokrasilerin olmazsa olmazlarından bir ilke olan kuvvetler ayrılığı ilkesi, SSCB döneminde geçersiz bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira o dönem yasama, yürütme ve yargı erkleri tek bir elde toplanmış erklerin birbirini dengeleyip denetlemesi gözlemlenmemiştir. SSCB’nin dağılmasının ardından yeni kurulacak olan devlette kuvvetler ayrılığı ilkesi olmazsa olmazlar arasında gösterilmiş, kuvvetler ayrılığı ilkesi ilk kez 1990 yılında kabul edilen Devlet Egemenliği Bildirisi’nde yerini almıştır. Yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden ayrı olduğu ve bunların birbirlerini denetleme ve dengeleme görevlerinin olduğu 1992 yılında yapılan değişikliklerle anayasal güvence altına alınmıştır (Asker, 2016:1114). Rusya’da yasama yürütme ve yargı erkleri kağıt üzerinde her ne kadar ayrıymış gibi görünse de yürütmenin; yani devlet başkanının hem yasama hem de yargı üzerinde güçlü bir etkisinin ve yönlendirme kapasitenin olduğu görülmektedir. Zira yürütmenin ve devletin başı olan Rusya Federasyonu Devlet Başkanı dilediği kişiyi bakan olarak atamakta dilediği zaman bu kişileri görevinden alabilmektedir. Yürütmenin tek yetkilisi olmanın yanında gerek Federasyon Konseyi, gerekse Devlet Duması üzerinde pek çok yetkisi bulunan başkan yargı kurumlarının üyelerini atayan kişi olması nedeniyle de oldukça ayrıcalıklı bir konumdadır. Kuramsal bazda yarı başkanlık mı yoksa başkanlık mı olduğu tartışılan Rusya Federasyonu siyasal sistemi başkanın olağanüstü yetkileri nedeniyle kimilerince “Süper Başkanlık²” olarak nitelendirilmektedir (Parlak& Caner, 2020:345-346), (Dobrynin, 2010: 290-292). Yasama, yürütme ve yargı erklerinin iç içe geçtiği, yürütmenin tahakkümü

2 Ayrıntılı bilgi için bakınız: Fendoğlu, H. T. (2010) Başkanlık Sistemi Tartışmaları (SDE Analiz). Ankara: Başak Matbaacılık.

altındaki antidemokratik bir siyasal sistemde siyaset oldukça kısır, tek kutuplu bir biçimde yürütülmekte muhalefet ise demokratik rejimlerde olduğu kadar sesini duyuramamaktadır. İktidarın açtığı pencereden bakmayanlara basın yayın organlarının söz hakkı tanımadığı Rusya’da durum o denli vahim bir hal almıştır ki insanların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakları dahi ellerinden olabildiğince alınmaktadır. Demokratik ülkelerde uygulanması halinde geniş kitlelerce karşı çıkılacak bu duruma Rusya’da yeterince ses çıkartılmadığı görülmektedir. Onay’a göre (2002: 38), bu durumun nedeni; yani Rus vatandaşları arasında gözlenen olağanüstü derecede tekdüzelik ve düzene itaat, sistematik olarak, sürekli devlete itaat etmenin en büyük şeref olduğu düşüncesinin tarih boyunca aşılması sonucu oluşmuştur.

Rusya’nın geçmişinde, özellikle SSCB döneminde, toplumsal alana dair baskının şiddeti artmış, hiçbir yapıya özerklik tanınmamış, her şey devletin sıkı kontrolünde tutulmuş, komünist sistem kasıtlı olarak sivil toplumu ezmiştir (Roskin, 2009: 363). Bugün kendisini Sovyetlerin mirasçısı olarak gören Putin, SSCB dönemini aratmayacak şekilde sivil toplum kuruluşlarına karşı neredeyse savaş açmıştır ve çeşitli bahanelerle faaliyetlerine son verdiği sivil toplum kuruluşlarını muhalefetle birlikte âdeta ötekileştirerek bu kuruluşların sayılarının azaltılarak faaliyetlerinin itibarsızlaştırılması adına her türlü adımı atmaktan çekinmemiştir. Başka bir ifadeyle, muhalefete ve sivil toplum kuruluşlarına Rusya’da oldukça sınırlı bir biçimde yaşam hakkı tanınmaktadır. Muhalefetin ve sivil toplum kuruluşlarının ayakta kalabilmesi devlete ve bugün onun yöneticilerine olabildiğince itaat etmekten geçmekte, devlet ile kendisini bir sayan Putin ve partisi kendi koymuş oldukları ideal, ilke, program ve politikaların karşısında duran herkesi “vatan haini”, “dış güçlerin maşası”, “yerli ve milli olmayan” gibi kavramlarla yaftalayarak sosyal, siyasi ve ekonomik hayattan adeta tecrit etmeye çalışmaktadır. Batı’da her türlü faaliyetinin önü açılan, teşvik edilen ve karar alma süreçlerine dahil edilmeye çalışılan sivil toplum kuruluşları, Rusya’da bölücü ve yıkıcı mihraklar olarak değerlendirilmiştir. Bu durumun doğal sonucu olarak zaten devlet ve iktidar tarafından baskı altında olan muhalefete toplumsal destek gelmesinin önü kesilmiş, böylelikle siyaset kurumunun evrensel standartlara ulaşip kendini geliştirmesi zorlaştırılmıştır. Dolayısıyla liberal, komünist, milliyetçi, sosyal demokrat vb. gibi temel ideolojik farklılıklara rağmen neredeyse bütün siyasi partilerin söylemleri birbirine yaklaşmış; gerek iç siyasette gerek dış politikada gerekse de ekonomik, sosyal ve kültürel meselelerde siyasi partiler birbirinin benzeri çözüm önerileri sunmaya başlamıştır. Muhalefet, eleştirilerini genellikle demokrasi, özgürlük ve ekonomik gelişmeler ekseninde ortaya koymaya çalışsa da çok etkili olabildiğini söylemek oldukça zordur. Kaldı ki muhalefetin güçlenmesini sağlayacak siyasal ortam da oluşmamıştır. Oysa ki demokrasinin temel parametrelerinden biri, çok

sesliliğin toplumsal hayatın ve gündelik yaşamın hemen her evresinde gözlemlenmesi ve yaşanıyor olabilmelidir. Sivil toplum kuruluşları ve tabii ki siyasi partiler, demokratik gelişim açısından vazgeçilmezdir ve hatta demokrasinin asgari düzeyde varlığından konuşabilmek için dahi yerleri-tartışma götürmeyecek gerekliliktir. Bu nedenle de halihazırda Rusya Federasyonu'nda, demokrasinin varlığından söz edebilmek için aranan en temel kriterlerin dahi görünümünün son derece problemliliğini söyleyebilmek mümkündür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Rus siyasal tarihi ve kültürü, başlangıçta değinildiği üzere yüzyıllar içerisinde oluşmuş ve birçok farklı unsurun etkisiyle şekillenmiştir. Tarih boyunca yaşanan savaşlar, istilalar, göçler ve devrimler, bu tarih ve kültür üzerinde doğrudan belirleyici olmuştur. Aslında bu durum, tarihi bu kadar eski çağlara kadar götürülebilen toplumların temel özelliği olarak belirlense de yaşanan olaylardan, her toplumun deneyimlenme biçimi farklılaşmıştır. Genel olarak belirtildiği üzere, özgün koşullar da bir bakıma bu algılama, adaptasyon ve uyum süreçleriyle ilişkilendirilmiş; siyasal ve toplumsal dinamikler, bu bağlardan koparılmadan ele alınmaya çalışılmıştır. Rusya Federasyonu da birçok siyaset bilimcinin üzerinde durduğu gibi, deneyimlenenleri siyasal kimlik kodlarına aktararak bir devlet algısı oluşturmuştur. Bu devlet algısı da son derece güçlü ve bu gücün devamlılığı adına diğer her şeyin önemini yitirebileceği bir yaklaşım tarzıyla ortaya çıkmıştır. Devletin güçlü olması gerektiği konusunda hiçbir tartışmanın başlatılmayacağı bir siyasal atmosfer, toplumun dokusuna yerleştirilmiş ve aksi yönde gelişen herhangi bir toplumsal muhalefetin kesinlikle kabul edilmeyeceği oldukça açık bir şekilde belirtilmiştir. Devletin önemi konusunda genel bir uzlaşma arayışından ziyade zorunluluğa dayanan bir kabullenme talep edilmiştir. Bu kabullenme arayışı ya da talebi, Rus siyasal tarihinde hep varolagelmıştır ve günümüzde de varlığını, farklı söylemsel çerçevelere sığdırmaya çalışarak sürdürmektedir. “Devlet” ve “devletin karşısındaki diğer her şey” anlayışı gücünü korumaya devam etmektedir. Dolayısıyla devletin gücü, egemenliği ve kutsallığı ekseninde gelişen siyasal ve toplumsal düzen ortaya çıkmaktadır. Demokrasinin, bu düzenin siyasal kurgusunun neresinde yer aldığı sorusu ise ister istemez akıllara gelmekte ve tabii ki de demokrasinin olmazsa olmaz ilkelerinin hatırlanmasına neden olmaktadır. Demokrasinin böyle bir ortamda var olamayacağı yönündeki eleştiriler de bu sorular eşliğinde dile getirilmekte ve tartışmanın boyutu farklılaşmaktadır. *Egemen demokrasi* kavramı da bu eleştirilere yanıt üretme ihtiyacından ortaya çıkmaktadır. Nitekim kavramın kuramsal altyapısının da bu ihtiyaca uygun düşecek kriterlere dayanarak oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Batı'nın tüm dünyaya dayatmaya çalıştığı ileri sürülen demokrasi modeline yönelik katı bir itiraz eşliğinde ele alınan *egemen demokrasi* anlayışında, Rusya'nın tarihsel dinamikleri, bölgesel gerçeklikleri ve iç siyasal koşullarının belirleyiciliğinden bahsedilmektedir. Başka bir ifadeyle, başta Batı

dünyası olmak üzere tüm küresel dayatmalara yönelik bir karşı duruşun ifadesi olarak sunulan bir demokrasi modeliyle karşılaşmaktadır. *Egemen demokrasi* ile önceliğin Rus devleti ve halkına verildiği söylemi öne çıkmakta ve âdeta demokrasi, yeniden tanımlanmaya çalışılmaktadır. Ancak bu tanımlama çabasında eşitlik, özgürlük, adalet, çokseslilik gibi temel ilkelerin nerede durduğu yönünde herhangi bir açıklamaya rastlanmamaktadır. Siyasal iktidarın politikaları, yasal ve anayasal düzenlemeleri incelendiğinde de demokratik gelişimin öncelenmesinin aksine demokratik gelişimin önlenmesine yönelik bir politik bir tavır ile karşılaşmaktadır. Nitekim bu tavrın son dönemlerde küresel değişimleri de öne sürerek güçlendiğini söyleyebilmek mümkündür.

Bilindiği üzere, yakın zamanda Putin tarafından Rusya Federasyonu Anayasası'ndaki bazı değişiklikleri içeren kanun teklifleri Federal Meclis'e sunulmuştur³. Kimileri Putin'in teklifi ile gündeme gelen bu değişiklik önerisini anayasanın kabul edildiği 1993 yılından itibaren anayasal düzeyde yapılacak en köklü değişiklik olarak değerlendirmektedir⁴. Asgari ücretten atamaların nasıl yapılacağına kadar oldukça geniş bir yelpazede oluşan değişiklik teklifinde çalışma ile ilgili dört madde dikkat çekmektedir. Bu maddelerden ilki, uluslararası kanun, anlaşma ve kararlar; Rusya Federasyonu vatandaşlarının özgürlüklerini kısıtlamadığı sürece geçerli sayılacak maddesidir. Zira modern demokrasilerde bireylerin temel hak ve özgürlüklerine ilişkin düzenleme içeren uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükler normlar hiyerarşisinde kanunun üzerinde yer alabilmekte hatta temel hak ve özgürlüklerle ilgili anlaşmaların anayasaya aykırılığı dahi iddia edilememektedir. İkincisi, Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı'na aday olacak kişilerle ilgilidir. Buna göre hali hazırda Devlet Başkanı aday olacak kişinin Rusya'da on yıl ikamet etmiş olması gerekirken bu süre yirmi beş yıla çıkartılmakta, devlet başkanı adayının seçim zamanında ve öncesinde başka ülkelerin vatandaşlığı ya da oturma iznini almamış olmasını ifade etmekte, bir kişinin en fazla iki kez başkanlık yapabileceğini karara bağlamaktadır. Üçüncüsü, Rusya Federasyonu'nda görev yapan Başbakan, bakan, federal devlet organları başkanları, valiler, senatörler, milletvekilleri ve hakimler; Rusya Federasyonu hariç başka hiçbir ülkenin vatandaşlığını ya da oturma iznini alamazlar şeklinde ifade edilen hükümdür. Dördüncüsü ise Devlet Başkanı tarafından, Federasyon Konseyi'ne verilecek

³<https://www.setav.org/perspektif-rusyadaki-anayasa-degisikligi-referandumunun-sonuclari/>
Erişim Tarihi: 15.01.2022

⁴2020 anayasa değişikliklerinin Devlet başkanı açısından değerlendirilmesi için bakınız: Özkan Zeynep, Rusya Federasyonu 2020 Anayasası Değişikliklerinin Devlet Başkanı Açısından Değerlendirilmesi, 3. Uluslararası Türk - Rus Dünyası Akademik Araştırmalar Kongresi Özet Kitapçığı, Ankara, 2020.

talimatla, Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Mahkeme hakimlerinin görevlerinden uzaklaştırılabilecek olmasıdır. Bu değişiklikler, içerik ve kapsam itibariyle devlet otoritesinin güçlendirilmesi ve siyasal iktidarın hareket alanının genişletilmesi açısından önemlidir. Nitekim Birleşik Rusya Partisi ve Putin'in, 2000 yılında başlayan iktidarlarının kendilerine sunduğu kazanımları ve oluşturmuş oldukları sistemi yapılan anayasal değişiklikle garanti altına aldıkları neredeyse uzlaşa içeren görüşler arasındadır. 2000 ve 2004 yıllarında gerçekleştirilen seçimlerin akabinde anayasal değişikliğe gidilerek Putin'in tekrar seçilmesinin önü açılmıştır. 2008 yılında Medvedev seçilmiş, Medvedev'in görev süresinin akabinde Putin iktidarna kaldığı yerden devam etmiştir. Bu kez getirilen değişikliklerle Rusya'da 2021 yılında gerçekleştirilen devlet başkanlığı seçiminde, olası adayların önü çeşitli kısıtlamalarla kesilmeye çalışılmış, seçimleri kazanacaklarını düşündükleri Birleşik Rusya Partisi adayına yüksek mahkeme üyelerini dahi görevden alma yetkisi vermeye çalışmışlardır. Bununla birlikte uluslararası anlaşmalara kısıt getirilmesi özellikle temel hak ve özgürlükler konusunda önümüzdeki dönemde Rusya'da daha sıkıntılı bir ortamın baş göstereceği kanaatini oluşturmaktadır.

Yaşanan tüm bu gelişmelere Rus halkının tepkisiz kalmasını beklemek abesle iştigal etmek olacaktı ve nitekim 2019 yılının sonuna doğru gerçekleştirilen yerel seçimlerde özellikle Moskova'da Putin ve partisi büyük kayıplar yaşayarak Mosgorduma'daki çoğunluğunu kaybetmiştir. Yaşanan bu kaybın yanında seçimlerle ilgili bir diğer önemli husus ise seçim öncesi, seçim sırası ve sonrasında muhalefetin gerçekleştirmiş olduğu protestolar olmuştur. Zira geniş kitlelerin katıldığı ve polis şiddeti ile bastırılan göstericiler, devletin kullandığı tüm şiddete rağmen sokakları terk etmeyerek özellikle bağımsız adayların seçim kurullarınca engellenmeye çalışılmasına rağmen "stratejik oy kullanarak" kısıtlı şartlarda oldukça önemli bir galibiyet elde etmişlerdir. Putin'in gerçekleştirmek istediği anayasa değişikliğinin altında 2021 yılında gerçekleştirilen seçimlerde muhalefetten herhangi bir adayın seçimi kazanma şansını asgari seviyeye düşürmeye çalışmak yatmaktaydı nitekim istediğini de elde etti. Bununla birlikte neredeyse tamamı Putin yanlısı olan basın yayın organları üzerinden adayların "yabancılarla iş birliği içerisinde olduğu" pompalanarak, sadece Putin ve ekibinin belirlemiş olduğu ideal ve ilkelerle "büyük devlet" olunabileceği empoze edilmeye devam etmiştir.

KAYNAKÇA

- Ağır, O. (2015). Rusya Federasyonu'nun Siyasal Rejiminin Adlandırılması Üzerine. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi*, 2 (3), ss. 25-44.
- Akhundova, J. (2015). *Rusya'nın Yumuşak Güç Politikaları*. Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım.
- Arslan, M. (2011). "Rusya, Devletçilik ve Türkiye". 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı 1*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, ss. 129-141.
- Asker, A. (2016). "Rusya Federasyonu Anayasasında Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Erki Üzerine Bazı Notlar". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (4), ss. 1111-1134.
- Bozaslan, B. M. (2020). *Egemen Demokrasi ve Rus Kamu Yönetimi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bugajski, J. (2010). "Russia's Pragmatic Reimperialization". *Caucasian Review Of International Affairs (CRIA)*, 4 (1), pp. 3-19.
- Carrere, E. H. (2003). *Tamamlanmamış Rusya*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Dobrynin, N. M.(2010). *Gosudarstvennoe upravlenie: Teoriya i praktika*, Tom 2, Novosibirsk.
- İsayeva L. & Günlü, R. (2019). "Rus Siyasal Rejiminde Putin Dönemi İktidar ve Muhalefet İlişkisi". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 20 (45), ss. 79-92.
- Jouanny, J. R. (2017). *Putin Ne İstiyor?* Çev. Merve Öztürk. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kıbaroğlu, M. (2001). "Rusya'nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrinini". *Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Avrasya Dosyası-Rusya Özel Sayısı*.
- Necefoğlu, H. (2017). "Rusya'nın Yeni Jeostratejisi ve Uluslararası Güvenlik". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4 (12), ss. 1-14.
- Onay, Y. (2015). "Vladimir Putin'in Başkanlığı Bir KGB Projesi mi?" Ed. Doç. Dr. İrfan Kaya Ülger. *Putin'in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Onay, Y. (2002). *Rusya ve Değişim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özdal, H. (2021). *Putin Döneminde Rusya'nın Güvenlik Doktrinleri*. Erişim Tarihi: 03.02.2022, https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2021/02/PutinRusyasiGuvenlikDoktrinleri_HabibeOzdal_v.1.pdf.
- Özkan, Z. (2020), *Rusya Federasyonu 2020 Anayasası Değişikliklerinin Devlet Başkanı Açısından Değerlendirilmesi*, 3. Uluslararası Türk - Rus Dünyası Akademik Araştırmalar Kongresi Özet Kitapçığı, Ankara.

Parlak, B. &Caner. C. (2020), *Karşılaştırmalı Siyasal Ve Yönetmel Yapılar*, Değişim Yayınları, İstanbul.

Riasanovsky, N. V. & Steinberg, M. D. (2016). *Rusya Tarihi Başlangıçtan Günümüze*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Roskin, M. G. (2009). *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*. Ankara: Adres Yayınları.

Tsygankov, A. P. (2003). "The Irony of Western Ideas in a Multicultural World: Russians Intellectual Engagement with the End of History and Clash of Civilizations". *International Studies Review*, 5(1), pp. 53-76.

Yıldırım, E. (2018). 1990'lardan 2000'lere Rusya'da Devletin Dönüşümünün Ekonomi-Politigi: Bir Neo-Otoriter Düzenleyici Devlet Modeline Doğru". *Fiscaoeconomia Special Issue* (1), ss. 103-140.